

KUOPION YLIOPISTO

Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos
PL 1627, 70211 Kuopio
email: Pirjo.Polkki@uku.fi

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkistoarkiston seminaari: Erilaiset aineistot yhteiskuntatieteissä, Tampere 31.10.2008

Pirjo Pölkki

Miten lastensuojelun vaikuttavuutta on Suomessa tutkittu?

..

Lastensuojelun vaikuttavuuden tutkimus - *mission impossible?*

- ▶ lastensuojelun käsitteen ja toimintakentän laajuus väestötason ehkäisevästä työstä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun ja yksittäisen lapsen edun toteutumiseen; julkinen, yksityinen ja kolmas sektori sekä koko kansalaisyhteiskunta potentiaalisina toimijoina
- ▶ tutkimusasetelmien, -menetelmien ja etiikan kannalta haasteellisia kysymyksiä kuten esimerkiksi

Milloin ja miten perheen elämään on puututtava lastensuojelun keinoin, jotta tapahtuisi muutosta lapsen eduksi tai tilanne ei ainakaan huononisi?

Mitä lapsi todella saa kodin ulkopuolisesta huollosta ja kasvatuksesta kotiin jäämisen antiin verrattuna?

Millaiset kasvatus-/hoito-/kuntoutusmuodot auttavat: keitä, miten, millä ehdoilla?

Lastensuojelun vaikuttavuutta koskevia yleisiä kysymyksiä

- ▶ vaikuttavuuden arvioinnin/tutkimuksen peruskysymys:
Missä määrin tavoitteet on saavutettu ja ovatko tulokset toteutetun intervention tuottamia?
- ▶ vaikutukset voivat olla ennakoituja tai ennakoimattomia, myönteisiä tai kielteisiä, tahallisia tai tahattomia, paikallisia tai yleistettäviä; esim. mitä olisi tapahtunut ilman sijoitusta
- ▶ arviointi/tutkimus voi kohdistua sekä *vaikuttamisen prosessiin että lopputuloksiin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä*
- ▶ työ-/asiakasprosessinäkökulma antaa viitteitä siitä, mikä vaikuttaa mihinkin, milloin, miten ja millä edellytyksillä
- ▶ ovatko julkishallinnon vaatimukset *tuloksellisista = kustannustehokkaista, tuottavista ja vaikuttavista lastensuojelupalveluista* suhteessa resursseihin, osaamiseen sekä arvioinnin/tutkimuksen mahdollisuuksiin?

Asiakasvaikuttavuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Millaista tietoa arvostetaan (ja ketkä)?

- ▶ vallitsevat paradigmat (realismi, kriittinen realismi, konstruktivismi.....) vaikuttavat tutkimusotteisiin ja tiedonhankintatapoihin kuten
  - § satunnaistettuun kontrolloituun asetelmaan perustuvien tutkimusten meta-analyysit
  - § satunnaistettuihin ryhmiin perustuva tutkimusasetelmat
  - § toistetut poikkileikkaustutkimukset
  - § kohorttitutkimukset (yhden tai useamman ryhmän seuranta); prospektiiviset ja retrospektiiviset pitkittäistutkimukset
  - § tapaustutkimukset
  - § säännöllisesti koottava tilastotieto
  - § etnografinen tutkimus
  - § asiantuntija-arviointi, kokemustieto
- ▶ tutkimusnäyttöön (evidence-based) vai monipuolisempaan tietoon perustuva (knowledge-based) käytäntö vai jotakin muuta?

Lastensuojelun vaikuttavuustutkimuksen ajankohtaisia lähtökohtia

- ▶ vaikuttavuuden tutkimuksessa tarvitaan tietoa lastensuojelutoimien tavoitteista, sisällöistä ja kestosta
- ▶ Lastensuojelun kehittämishanke 2001-2007 & uusi lastensuojelulaki tuomassa hyvää pohjaa ja virikkeitä lastensuojelun dokumentoinnin, tilastoinnin ja hyvinvointi-indikaattoreiden parantamiseen; ne ovat olleet työläästi hyödynnettävissä tutkimukseen
- ▶ lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon asiakaskuntaa koskevan tiedon puutteita alettu täydentää paikallisten ja alueellisten selvitysten (esim. Myllärniemi 2005, Heino 2007) avulla; varhaisempia tutkimuksia mm. Hukkanen 2003, Pasanen 2002
- ▶ vaikuttavuuden tutkimuksen tueksi tarvitaan tutkimuskatsauksia (esim. Eronen 2007), myös ulkomaisia tutkimuksia ja interventioita kriittisesti tarkastelevia katsauksia (esim. Haapasalo 1998, Bardy & Öhman 2007)
- ▶ mm. sosiaalityön ja psykologian ammatilliset lisensiaatintutkimukset ja väitöskirjat mahdollisuutena vaativammille lastensuojelun vaikuttavuuden tutkimuksen aseteimille

SELVITYS- JA TUTKIMUSTIETOA:

Sijaishuollossa kasvaneiden lasten ja nuorten taustoissa ja elämässä

- ▶ geneettiset riskit, traumat, perheen päihde- ja mielenterveysongelmat, deprivaatio, kaltoinkohtelu, vanhempien menetys jne tavallisia
- ▶ muuta väestöä enemmän sairastavuutta, mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmia sekä varhaisia kuolemia
- ▶ oppimisvaikeuksia, koulunkäynnin ongelmia, sosiaalista syrjäytymistä

edelliset tekijät kietoutuvat sijoituksen aikaisiin tekijöihin ja asiakkaiden huonoon tilanteeseen aikuisuudessa (mm. Kalland & Sinkkonen 2001, Kalland ym 2001)
silti monet sijaishuollossa kasvaneet selviytyvät hyvin/ kohtalaisesti eri kriteereillä arvioituna ja verrokkeihin verrattuna ->

TÄRKEÄ TUTKIA

- ▶ Millaisia ovat lastensuojelun interventiot ja prosessit asiakkaina olevien lasten ja aikuisten kannalta (esim. ajoitus, kohdennus, kesto, tavoite)?
- ▶ Millaisia muutoksia lastensuojelun avo- ja sijaishuollon toimet tuovat lasten ja vanhempien elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin lyhyellä aikavälillä ja pitemmän ajan kuluttua?
- ▶ Millä tavoin lastensuojelun asiakkaiden "muu elämäntilanne" kietoutuu heidän kokemuksiinsa ja palveluihinsa lastensuojelun asiakkaana?

Avohuollon tukitoimien vaikuttavuuden kannalta relevantteja tutkimuksia esim.

Huom. karkea esittämistapa ei tee täyttä oikeutta tutkimuksille

Tekijä/ tutkimuskohde	Tutkimusote/ menetelmiä	Prosessi- tekijöitä (laajasti)	Välittömiä asiakas- vaikutuksia	Pitkän aikavälin asiakas- vaikutuksia
Forssén 1993/ yhden kunnan lastensuojelun avohuollon työ & asiakaskunta (N=132)	survey; dokumentit, asiakkaiden ja työntekijöiden haastattelut	erilaiset työprosessit ja työtavat eri asiakasryhmille	perheiden ongelmien ja palvelujen kohtaaminen	
Nyqvist 1995/ räätälöity työ nuorisohuollossa/ Lokki-projekti	toimintatutkimus, asiakkaiden ja ammattilaisten haastattelut ym.	ohjelmaan sitoutuminen, uudet työtavat	nuoren ja vanhempien tyytyväisyys ja kokemukset	nuoren elämäntilanteen seuranta (aikaväli?)
Hurtig 2004/lapsen paikka lastensuojelun perhetyössä	keskusteluaineis- tot (N=44) ja havainnoinnit	Lasten paikan rakentumisen eh- dot perhetyössä	Lasten suojelu- tehtävän toteutu- minen	
Kaikko 2005/ moniongelmaisten perheiden kuntoutus	toimintatutkimus/ asiakkaiden ja ammattilaisten haastattelut	työprosessien sujuvuus ym	Perheen tilanteen muutos	Jälkiseurantaa projektin jälkeen kuukausia?

Sijaishuollon vaikuttavuuden kannalta relevantteja tutkimuksia esim. (huom. karkea esittämistapa ei tee oikeutta tutkimuksille)

Tekijä/ tutkimuskohde	Tutkimusote/ aineisto/ menetelmät	Prosessi- tekijöitä (laaja näkemys)	Välittömiä asiakas- vaikutuksia	Pitkän aika-välin asiakas- vaikutuksia
Kivinen 1992/Suomen lasuasiakkaat -87 (N=18372/16820)	pitkittäisselvitys, tilastot&syvent.. tarkastelu., sostyöntekijöiden arvioinnit	lasten tausta sekä sijoitusurat	lastensuojelutoimien vaikutus lapsen edun toteutumiseen	
Oja & Virtanen 1998/SOS-lapsikylän merkitys	kysely, elämäntarina, (N=209) haastattelu (osa)	asiakasnäkökulma sijoitukseen	tyytyväisyys, hyvinvointi, koulu- tus, harrastukset	elämäntilanne, työtilanne useita vuosia myöhemmin
Bardy 2001/ Pikkulasten sijoitukset 1991-97	Pitkittäistutkimus (N=57, <1 v - 5 v lastenkotilasta, työntek.arvioinnit.	työprosessit, sijoitusten kestot ja lukumäärät, lasten kulku-urat	lapsen tilanne vuonna 1991	hyvinvointi ja sijoitustilanne 1994 ja 1997
Pösö,Kitinoja& Jahnukainen /Projekt Koulukotioppilaan urat 2001-05	v.1996(N=32) ja 2000 (N=20) sijoitettujen asiakirjat, etnografiset menetelmät	urat koulukotiin ja sen jälkeen, tilanne koulukodissa asiakasnäkökulma		tilanne 2-6 vuotta sijoituksen jälkeen, hyvinvointi ja sen vajeet (koulutus, työ, päihteet ym.)
Vornanen, Pölkki, Laitinen & al. 2007/ Projekt Needs, processes and outcomes of child protection2008-2011	Kolme erilaista pitkittäisaineistoa; lasu-dokumentit, testit, arvioinnit, asiakas ja työntekijähaastattelut	lastensuojelun työprosessit ja asiakkuuspolut sekä muu elämäntilanne	asiakkaina olleiden lasten hyvinvointi ja sen vajeet asiakkuuden päättyessä	hyvinvoinnin tilanne 5-10 vuotta lastensuojelutoimien jälkeen 9

Havainnot ja vaikuttavuuden tutkimuksesta

- ▶ lastensuojelutyön asiakasvaikuttavuuden kannalta relevantti tutkimus on niukkaa ja heterogeenista, aineistot muutamaa poikkeusta lukuunottamatta pieniä, harvoin vertailuryhmiä
- ▶ avohuollon tukitoimia koskeva tutkimus painottuu perhetyöhön ja perheinterventioihin: runsaasti hankkeiden toteutuksen ja välittömien vaikutusten arviointeja, siirrettävyys?
- ▶ sijaishuollon prosessien kuvaajana ja karkeana vaikuttavuusmittarina käytetty mm. *hoidon/sijoituksen pysyvyyttä* (sijoitusten määrä ja kesto, pysyvän sijoituksen saamisaika, sijoitusten ennakoimattomat katkeamiset, jotka mahd. yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvointiin)
- ▶ niukasti tutkimustietoa *lasten kasvuoloista sijoituksen aikana* kuten turvallisuus, (jaettu) vanhemmuus, huolenpito, virikkeet) ja *hyvinvoinnista* (esim. rauhoittuminen, arjen sujuminen, kiinnittyminen, terveys, mielenterveys, koulunkäynti, ihmissuhteet ja identiteetti)
- ▶ niukasti prospektiivisiä pitkäaikaistutkimuksia dokumentteja ja muita toistuvasti koottuja tietolähteitä sekä erityisiä tutkimusmenetelmiä hyödyntäen; sijaishuollon vaikutusten ja merkitysten tutkimuksia asiakasnäkökulmasta jonkin verran

Toimintaehdotuksia vaikuttavuustutkimusten kannalta

- ▶ valtakunnallisen, säännöllisesti kerättävän lastensuojelun tilastotiedon, indikaattoreiden sekä selvitystyön kehittäminen
- ▶ lastensuojelun tarpeen ja selvitysten laatu ja dokumentointitapa tärkeitä myös tutkimustyön kannalta
- ▶ lastensuojelun kehittämishankkeiden teoriapohjaiset arviointitutkimukset käyttöön
- ▶ lastensuojelun työprosessien ja -menetelmien kuvauksista niiden vertailuihin: mikä toimii missäkin konteksteissa
- ▶ monitieteisten pitkittäistutkimusten rakentaminen (saman kohortin seuranta eri näkökulmista)
- ▶ luonnollisesti syntyvien vertailumahdollisuuksien hyödyntäminen tutkimusasetelmissa (kotiin jääneet, adoptoidut, eri hoitomuotoihin sijoitetut)
- ▶ vaativampien kokeellisten eettisesti kestävien asetelmien rakentaminen vaikuttavuuden tutkimukseen
- ▶ valtakunnallinen/alueellinen lastensuojelun tutkimusverkosto ja tutkimusohjelma?

Lasten ja nuorten arvostaminen tiedontuottajina palveluista sekä omasta elämästään, jopa vertaistenkin elämästä. Eettisyys tiedon hankinnassa ja käytössä!

"Kerran oon yrittäny tehdä kirjettä kun ne sano, että jos ei uskalla puhua niille, niin pystyy myös tekemään kirjeen, mutta en minä oo tainnu uskaltaa vielä tehdä. Ne sano, että ne ite vaan lukkee, kelle se on annettu, että ne ei anna kenenkään muun, eikä kerro kellekkään. Sitten jos niille puhuu, niin ne ei kerro kellekkään."

(Haastateltu lapsi kertoo sosiaalityöntekijöistä Merja Pursiaisen ja Marjo Vepsäläisen pro gradun aineistossa, ks. www.pslastensuojelu.fi)

Lähteitä

- Bardy Marjatta (2001) Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle - syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohtana. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (tom.) Eriarvoinen lapsuus. WSOY, 47- 81.
- Bardy Marjatta & Öhman, Kaisa (2007) Vaativa vauvaperhetyö. Stakesin työpapereita 61.
- Haapasalo Jaana & Repo Anu (1998) Sijoitettujen lasten kehitys. Katsaus tutkimuksiin. Aiheita 36. Stakes.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uuden lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakes Työpapereita 30.
- Eronen Tuija (2007) Katsaus suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. <http://lastensuojelunkasikirja.fi>.
- Hukkanen Raija (2002). Psychosocial problems of children placed children's homes. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja D:524.
- Hurtig Johanna. 2003. Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 60.
- Jahnukainen Markku (2004) Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten jälkiseuranta vuoteen 2001. Stakes Aiheita 29.
- Jahnukainen Markku , Kekoni Taru & Pösö Tarja (toim.) (2004) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuoruustutkimusverkosto.
- Kaikko, Kirsi (2005) Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Kuopion yliopisto.
- Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari. (2001) Finnish children in foster care. Evaluating breakdown of long-term placement. Child Welfare 5, 513-527.
- Kalland, M. , Pensola, T.H., Meriläinen, J. & Sinkkonen J. 2001. Mortality in children registered in the Finnish child welfare registry: population based study. British Medical Journal 323, 207-208.
- Kitinoja, Manu (2005) Kujan päässä koulukoti. Stakes tutkimuksia 150.

Lähteitä (jatk.)

Lehto-Salo P., Kuuri A., Marttunen M., Mahlanen A., Toivonen V-M. , Toivola P., Närhi, V., Ahonen T. & Koponen H. 2002.

POLKU-tutkimus. Tutkimus nuorista kolmessa koulukodissa. Psykiatrinen ja neuropsykologinen näkökulma. Stakes. Aiheita 16.

Kivinen, Tarja (1992) Lastensuojelun moninaisuus. Pitkittäiselvitys lastensuojelun asiakkuudesta. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 59.

Laurila, Anja. 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Acta Universitatis Tamperensis 701. Tampere

Myllärniemi, Anniina. 2005 Huostanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Siccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja.

Oja, Lea & Virtanen, Pertti. 1998. Antoiko SOS-lapsikylä uuden mahdollisuuden? Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos.

Tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin yliopiston aikuiskoulutuskeskus.

Pasanen, T. 2002. Lastenkodin asiakaskunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidontarpeesta. Annales Universitatis Turkuensis. Turun yliopisto.

Pösö, Tarja. 2004 Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Stakes.

Rauhala, Urho (1972) Koulukotipoikien ja nuorisovankien myöhemmät elämänvaiheet. SVT XXX11:30. Helsinki.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu (1999) Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi Acta nro 197. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Toivola, Pirjo. (1987) Koulukotinuorten seurantatutkimus. 1980-1982 kotiutetut oppilaat. Sosiaalihuollon julkaisuja 20.

Vornanen, Riitta, Pölkki, Pirjo, Laitinen, Heidi & al. 2006. Needs, outcomes and processes in child protection.

Critical incidents and factors concerning the effectiveness and outcomes of child protection services. Research plan for the project supported by the Academy of Finland.